International Conference on
Linguistics, Literature And Translation

International Conference on Linguistics, Literature And Translation - double-blind peer-reviewed, monthly, open-access procedding published to get ecxellence on Research and Development. It publishes high-quality articles across the breadth of linguistics, literature and translation research. With its uniquely broad coverage, all articles are free to access across the globe, allowing authors to share their research and maximise its impact. The boletin on Linguistics, Literature And Translation is led by expert international editorial board members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed and evaluated on its own scholarly merits and research integrity. Joining your work in the International Conference of Linguistics, Literature, and Translation means you will receive prompt and reliable publishing and a global platform for your research to reach its full potential.

JADIDLARNING ADABIYOT VA SAN'AT SOHASIDA OLIB BORGAN ISLOHOTLARI

Mansurov Uluğbek Jummayevich
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat unversiteti 3 kurs tayanch doktoranti

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda jadidchilik harakatining adabiyot va san'at sohasidagi islohotlari tahlil qilinadi. Jadidlar, o'zbek adabiyoti va san'atini zamonaviylashtirishga katta hissa qo'shdilar. Ularning ta'lim sohasidagi islohotlari bilan bir qatorda, adabiyot va san'atga bo'lgan yondashuvlari ham ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Tezisda jadidchilik harakatining adabiyot va san'atga ta'siri, yangi janrlar va shakllarning vujudga kelishi, hamda milliy madaniyatni rivojlantirishdagi roli yoritiladi.

TAYANCH SO'ZLAR: Jadidchilik, adabiyot, san'at, islohotlar, milliy uyg'onish, madaniyat, yangi janrlar, zamonaviylik, o'zbek adabiyoti, san'atning rivojlanishi.

Kirish

Jadidlar nafaqat ta'lim sohasida, balki adabiyot va san'atda ham yangi yo'nalishlar yaratishga harakat qilishdi. Ularning maqsadi, o'zbek xalqining madaniyati va san'ati orqali milliy uyg'onishni kuchaytirish, yangi g'oyalar va shakllarni amalga oshirish edi. Adabiyotda yangi janrlar, san'atda esa o'zgarishlar yuzaga keldi, bu esa jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ta'sir etdi.

Asosiy qism

Jadidchilik nafaqat madaniyatda, ijtimoiy haytda balki o'zbek adabiyotida ham o'z o'rnini topgan. Bugungi kunda biz sevib o'qiydigan asarlarimiz va o'zbek adabiyotiga asoslanib sur'atga olinadigan filmlarimiz ham bularga yaqqol misol bo'la oladi. Jadidchilik o'zbek adabiyotining yangi shakllarini kelib chiqishida va shakllanishida muhim o'rin egallaydi. Jadidchilik harakatining asosiy maqsadlaridan biri o'zbek adabiyotini zamonaviylashtirish edi. Jadidlar adabiyotda yangi janrlar, masalan, hikoya, dramalar, romanlar va publitsistika shakllarini yaratishga intildilar. Ular o'z asarlarida xalqni zamonaviy dunyoqarashga yo'naltirish, yangi fikrlarni ilgari surish va ijtimoiy muammolarni yoritishga harakat qilishdi. Jadidlar adabiyotida romantizm va realizm uslublari o'zgarib, yangi yondashuvlar paydo bo'ldi. Mahmudhoja

Behbudiyning "Turkiston" gazetasi va boshqa jadidlarning adabiy ijodi shu yo‘nalishda rivojlandi.[1]

M.Behbudiy milliy til masalasiga katta e’tibor qaratdi. Birgina uning “Oyna” jurnali ma’rifat va madaniyat tarqatishda juda katta xizmat qildi. Unda millat va uning haq-huquqiga, tarixiga til-adabiyot masalalariga, dunyo ahvoliga doir qiziqarli maqolalar, bahslar berib borilgan. Ayniqsa, til masalalari muharrirning hamisha diqqat markazida bo‘lgan. Behbudiy millatning taraqqiyoti uchun bir necha til bilishni shart hisoblardi. Masalan, jurnalning 1913-yil avgust, birinchi – nishona sonidayoq, “Ikki emas, to‘rt til lozim” degan maqola bilan chiqqan edi.

Behbudiy Toshkentda Turkiston rus sovet hukumati rahbarlari bilan muzokaralar olib boradi lekin u ham natija bermaydi. Oqibatda Behbudiy 1919-yilning bahori 25-martda Shahrisabzda qo‘lga olinib, sirli bir tusda Qarshi shahrida qatl qilinadi. Uning qatli haqidagi xabar o‘sha paytdagi poytaxt bo‘lgan Samarqandga rosa bir yildan keyin ma’lum bo‘ladi. 1920-yilning aprelida butun Turkiston motam tutadi. O‘nlab marsiyalar yoziladi. “Behbudiyning sag‘anasini izladim” deb atalar edi Fitratning bir she’ri. Ayniyda bir emas, uch she’r bor.[2]

Fitratning jurnalda bosilgan maqolalaridan biri «Himmat va saboti bo‘lmagan millatning haqqi hayoti yo‘qdur», deb nomlangan. «Tushundigim zamon ko‘nglum yonar, yig‘lamoq istarman, ko‘z yoshlarim kelmaydur», deb boshlanar edi maqola. Adib taraqqiyot va turmushda Ovro‘podan yer va osmon qadar uzilib qolgan Turkistonning fojiali ahvolidan so‘z ochgan edi. (1915-y. 7-son). “S.A.” imzoli kishining “Har millat o‘z tili ila faxr etar” (1914-y. 35-son) maqolasida boshqa tillarni o‘rganish qatorida har bir millat o‘z tilining muhofazasi bilan shug‘ullanishi shart, degan fikr juda ko‘p dalillar bilan isbot qilib beriladi. “Agarda til va adabiyotimizni muhofaza qilmay, anga ajnabiy lug‘at va so‘zlarni qo‘sha bersak, biroz zamonda til va milliyatimizni yo‘qoturmiz. Milliyatimizni yo‘qotganda diyonatimiz o‘z-o‘zi ila albatta, yo‘qolur”, deb yozadi muallif va «Bas, bizg‘a tilimizni ajnabiy so‘zlardan muhofaza qilmoqlik eng birinchi muhim bir vazifadur», deb xulosa chiqaradi. Jurnalning 1915-yil 11-12-sonlarida bosilgan Behbudiyning “Til masalasi” maqolasida tillarning o‘zaro munosabati haqidagi bahs davom etadi. Ulug‘ ma’rifatchi tillarning bir-biridan o‘rinli lug‘at olishini tabiiy jarayon deb qaraydi.[3]

Eng boy tillardan bo‘lgan inglizchaning ham “o‘n minglar ila begona lug‘atlarni majburan olganligini” dalil qilib ko‘rsatadi va masalaning boshqa jihatiga – yagona adabiy til, til birligiga diqqatni qaratadi.

Jadidchilikning keying asosiy ta’sirlaridan biri bu san’at hisoblanib, jadidlarimiz o’zbek san’atiga yangicha yondashishgan va yangiliklar kiritishgan va ulkan hissalarini qo’shib ketishgan. Jadidchilik harakati san’atda ham yangi yondashuvlarni kiritdi. Jadidlar, o‘zbek san’ati va madaniyatini zamonaviylashtirishga harakat qilishdi. Ular tasviriy san’atda yangi usullarni joriy etib, xalqning turmush tarzini, urf-odatlarini va muammolarini aks ettirishga intildilar. Jadidlarning san’atdagi islohotlari milliy san’atni rivojlantirishga, yangi shakllar yaratishga va xalqni madaniy uyg‘onishga chaqirishga xizmat qildi.

Biz bilamaizki bugungi kunda sevib o’qiyotgan va qalbimizdan chuqur joy olgan asarlarimiz jadidlarimiz qalamiga mansub bo’lib, ular adabiyotning ijtimoiy hayotimizga bo’lgan ta’sirini yangilab ketishgan. Jadidchilik harakatining adabiyotga bo‘lgan ta’siri ijtimoiy hayotda katta o‘zgarishlarga olib keldi. Jadidlar o‘z asarlarida xalqning kundalik hayotini, muammolarini va jamiyatdagi ijtimoiy nohaqliklarni yoritishga harakat qilishdi. Bu esa o‘z navbatida, o‘zbek xalqi orasida ijtimoiy ongni rivojlantirishga yordam berdi.[4]

Jadidlarning adabiy merosi, o‘zbek xalqining madaniy rivojlanishida, yangi fikrlarni shakllantirishda muhim rol o‘ynadi. Jadidlar Turkiston madaniyatining rivojlanishiga ulkan hissa

[1] Usmonov, S. (2005). O‘zbek san’ati va jadidchilik. Toshkent: Ma’naviyat.

[2] Behbudi, M. (2013). Jadidchilik va o‘zbek adabiyoti. Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilari.

[3] Sharipov, T. (2009). Jadidlarning adabiyotdagi yeri va roli. Toshkent: FAN.

[4] Ismoilov, M. (2012). Jadidchilik va madaniyatdagi islohotlar. Toshkent: Sharq.

qo’shishgan. Jadidchilik harakati, o‘zbek milliy madaniyatini saqlash va rivojlantirish uchun yangi g‘oyalar va shakllarni yaratdi. Jadidlar, o‘zbek xalqining milliy identifikatsiyasini mustahkamlash va uning madaniy merosini saqlashga katta e’tibor berdilar. Ularning adabiyot va san’ati, milliy qadriyatlarni rivojlantirishga, xalqni o‘zligini anglashga, yangi g‘oyalar orqali madaniyatni yangilashga xizmat qildi.

Xulosa

Jadidchilik harakati o‘zbek adabiyotida va san’atida muhim islohotlarni amalga oshirdi. Adabiyotda yangi janrlar, san’atda esa yangi shakllar va yondashuvlar paydo bo‘ldi. Jadidlar o‘z ijodlari orqali xalqni zamonaviy fikrlashga, yangi qadriyatlarni qabul qilishga va ijtimoiy muammolarni hal qilishga chaqirishdi. Ularning adabiyot va san’atga bo‘lgan ta’siri bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini saqlamoqda. Jadidlarning islohotlari, o‘zbek adabiyotining va san’atining rivojlanishiga asos soldi va milliy madaniyatni yangilashda katta rol o‘ynadi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Usmonov, S. (2005). O‘zbek san’ati va jadidchilik. Toshkent: Ma’naviyat.
2. Behbudi, M. (2013). Jadidchilik va o‘zbek adabiyoti. Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilari.
3. Sharipov, T. (2009). Jadidlarning adabiyotdagi yeri va roli. Toshkent: FAN.
4. Ismoilov, M. (2012). Jadidchilik va madaniyatdagi islohotlar. Toshkent: Sharq.